

2. Політологія: підручник / М. М. Вегеш та ін. ; ред. М. М. Вегеш. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – К. : Знання, 2008. – 384 с.
3. Грушевський М. С. Конституційне питання і українство в Росії / М. С. Грушевський // Грушевський М. С. Твори : у 50 т. Т. 1 : Суспільно-політичні твори (1894–1907) / [упорядники І. Гирич, О. Тодійчук]. – Львів : Світ, 2002. – С. 301–312.
4. Конституція Української Народньої Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) : Конституція УНР від 29.04.1918 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18>
5. Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. – Київ : Філософ. і соціол. думка, 1992. – 272 с.
6. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки : Конституція УРСР від 20.04.1978 р. № 888-IX // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1978. – № 18. – Ст. 268.
7. Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 року // Віче. – 1993. – № 6.

Ключові слова: інститут децентралізації, публічна влада, віче, магдебурзьке право, міське самоврядування, міські магістрати, місцеве самоврядування.

Ключевые слова: институт децентрализации, публичная власть, вече, магдебургское право, городское самоуправление, городские магистраты, местное самоуправление.

Key words: institute of decentralization, public power, popular assembly, Magdeburg Law, municipal government, city magistrates, local government.

ЖИВОТОВСЬКА ІРИНА ЮРІЙВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного права, кандидат юридичних наук*

ІЗРАЇЛЬСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ: ОГЛЯДОВИЙ АНАЛІЗ

За останні кілька десятиліть різні держави визначили конституцію як основний закон, цінність якого обумовлюється його особливими правовими властивостями. У ряді держав основний закон країни не є консолідованим актом. У цьому плані значно підвищується актуальність аналізу конституційної системи Ізраїлю як унікальної за формою, всередині якої відсутня конституція у вигляді моноакта, що частково зближує її з англійською державно-правовою традицією. Так, вже з перших днів існування Ізраїльської держави і до сих пір гостро стоїть питання про відсутність конституції держави, що пояснюється, насамперед, тривалою боротьбою між прихильниками світського та теократичного підходів до держави та її правової системи.

Після резолюції Генеральної асамблеї ООН № 181, ухвалені 19 листопада 1947 року, що передбачала припинення британського мандату та розподіл Палестини на дві держави, Ізраїльська держава демонструвала тверду рішучість у намірі прийняти конституцію. Проте, в силу нечіткого характеру політичної системи і загальних цілей Ізраїльської

держави, що знаходиться в стані безперервної війни з арабськими країнами, парламенту не вдалося виробити чіткий порядок прийняття конституції. Згодом згідно з компромісним рішенням Кнесету від 15 червня 1950 року було ухвалено, що «конституція буде побудована з розділів, кожен з яких представляє собою основний закон; розділи будуть об'єднані і складуть Конституцію держави».

Серед основних причин, за якими до сих пір Ізраїльська держава не має конституції, можна виділити наступні: по-перше, вплив англійської правової традиції, по-друге, протидія з боку релігійних (ортодоксальних) груп, які вважають, що Закон Б-жий, виражений в Торі і Танахе, є єдиною можливою конституцією, і, по-третє, арабо-ізраїльська війна має характерний вплив на розвиток конституційного процесу Ізраїлю.

Сучасна система джерел ізраїльського права є складною, яка представляє собою оригінальний правовий симбіоз, на становлення і розвиток якого вплинули як історичне право єврейського народу, так і інститути романо-германської, англосаксонської правових систем, мусульманського і канонічного права, яке поширюється на представників відповідних конфесій. Проте іудейське право і право Ізраїлю – це різні правові системи; іудейське право впродовж всієї своєї історії існувало і розвивалося ще задовго до створення Ізраїльської держави. У досягненні його стійкості, священні тексти іудаїзму є джерелом не тільки релігійної свідомості, а й умовою самоідентифікації нації. Таким чином, наявність в якості складових системи джерел ізраїльського права як елементів світського права, так і релігійного права, свідчить про дихотомію правової традиції та «змішаність» правової системи Ізраїлю.

Специфікою правової системи сучасного права Ізраїлю є відсутність у системі джерел права конституції як єдиного політико-правового документа, що має вищу юридичну силу. В Ізраїлі її замінюють окремі Основні закони. На відміну від звичайних законів, вони регулюють головні сфери політики і життя суспільства: державний устрій, повноваження гілок влади, організацію економіки та збройних сил, гідність та свободу людини, референдум тощо. Вони не можуть бути припинені чи змінені постановами про надзвичайний стан. З 1990-х років Верховний суд Ізраїлю почав перевіряти звичайні закони на відповідність «основним», тобто фактично наділив «основні» повноцінним статусом конституційних. Таким чином, базис законодавства складають 13 Основних законів держави Ізраїль, що регулюють різні конституційно-правові інститути. Зазначені закони в їх системному взаємозв'язку з рішеннями Верховного суду Ізраїлю на сьогодні становлять основу некодифікованої писаної конституції Ізраїлю, створення якої ще не завершено.

На додаток до вищесказаного відзначимо, що прийняття чотирнадцятого Основного закону від 19 липня 2018 року «Ізраїль – національна держава єврейського народу», ініціювало новий виток полеміки в ізраїльському суспільстві щодо прав національних меншин на території Ізраїлю. Даний Закон визначає Ізраїль як історичну батьківщину євреїв і їх «національний дім», в якому ті реалізують своє право на національне, культурне, релігійне та історичне самовизна-

чення. Відповідно до зазначеного нормативного правового акту, право на самовизначення в Ізраїлі належить виключно єврейському народу. Крім цього, єдиною державною мовою стає іврит, а арабська мова втратить статус державної, яким вона володіла з 1990 року та отримувє «особливий статус».

Декларація незалежності Ізраїлю 1947 року поклала початок конституційним дебатам щодо визначення її як «єврейської та демократичної держави». Надалі цей принцип підтверджується в низці законодавчих актів, схвалених парламентом. Ця конституційна формула з подвійними прагненнями, звучить в численних зарубіжних працях як конституційний конфлікт між єврейським та демократичним характером Держави Ізраїль і має наслідки як для моделі національної держави, так і для регулювання питань держави та релігії, принципу рівності, в першу чергу прав арабської меншини. І якщо перші, на думку В.В. Рожко, намагаються вивести дефініцію єврейського характеру з демократії, то останні дотримуються протилежної точки зору, спираючись на те, що єврейська сутність Держави Ізраїль визначає його демократичну суть [1, с. 87].

За офіційним тлумаченням Верховного суду Ізраїлю запропонований політичний компроміс відображає універсальні людські цінності, що дозволяє цінностям демократії та єврейським цінностям співіснувати [2]. Також у своїх рішеннях Верховний суд неодноразово констатував, що в Ізраїлі євреї і неєвреї – це громадяни з рівними правами і обов'язками, принцип юридичної рівності не дозволяє державі вводити відмінності між його громадянами, заснованими на релігії або національності [3]. Ізраїль довго боровся зі своєю самоідентифікацією як демократією західного типу, яка водночас забезпечує рівні права для всіх громадян незалежно від раси чи віросповідання, і країною, що передбачає притулок для євреїв.

Вчені-теоретики все більше приділяють увагу різним класифікаціям щодо типології моделей держави за критеріями секулярно-клерикальних відносин, часто незважаючи на унікальний історичний досвід окремої держави.

Секуляризація як тенденція розвитку світового конституціоналізму виникла вже на етапі становлення Ізраїльської держави у формі утвердження принципу світської держави. Разом з тим, декларуючи відсутність будь-якої обов'язкової релігії, державний апарат Ізраїлю змушений йти на компроміс з релігійним сектором суспільства. Важливо підкреслити, що Ізраїль не є релігійною державою у тому чистому вигляді, як це представлено в деяких мусульманських країнах, адже закони Ізраїлю не встановлюються релігійними авторитетами, а приймаються демократично обраним парламентом.

В сучасному світі є чимало клерикальних держав, що займають проміжне положення між світською і теократичною державами. Посилення елементів клерикалізму можна побачити в наданні особливого статусу тій чи іншій релігії (оголошення в трудовому законодавстві релігійних свят вихідними), що тягне мінімум юридичних наслідків. Наприклад, в християнських країнах (де християни становлять біль-

пість населення) загальним вихідним днем є неділя, в ісламських – п'ятниця, в Ізраїлі – субота. При цьому, як правило, законодавство і державні інститути віддають перевагу релігії, традиційної для титульної нації, що утворила відповідну державу. Таким чином, може існувати цілком мультикультурна держава, що дає права будь-яким етнічним групам, але над усім цим стоїть Ізраїль як єврейська держава з притаманною їй національно-релігійною орієнтацією: шабат є вихідним днем, релігійні свята мають статус державних, дотримання основ кошерного харчування є обов'язковим для всіх громадських установ держави, релігійні ортодокси звільняються від військової повинності, інститут шлюбно-сімейних відносин підпадає під юрисдикцію релігійних судів, офіційна символіка країни відображає релігійну атрибутику.

Для формування правової держави недостатньо наявності письмового документа під назвою «Конституція»; держава може вважатися демократичною лише в тому випадку, якщо її правова система містить два атрибути – визнання основних прав людини та ідея того, що основні права людини захищені незалежною судовою системою [4, р. 77]. Виходячи з концепції соціального договору, визнання основних прав людини не обов'язково вимагає письмового документа. Одразу після свого створення Ізраїльська держава розробила розумну систему визнання основних прав людини, якій вдається балансувати між мультикультуралізмом і націоналізмом та, відігравати вирішальну роль у пом'якшенні напружених конфліктів за релігійний характер держави, однак без письмової Конституції.

Список використаної літератури:

1. Рожко В. В. Особливості іудейського (єврейського) права / В. В. Рожко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – Вип. 4. – С. 84-97.
2. CA 506/88 Shefer v State of Israel (1993). URL: <https://versa.cardozo.yu.edu/sites/default/files/upload/opinions/Shefer%20v.%20State%20of%20Israel.pdf>
3. H.C. 6698/95 Ka'adan v. Israel Land Administration (2000). URL: <https://versa.cardozo.yu.edu/opinions/ka%E2%80%9999adan-v-israel-land-administration>
4. Edrey Y. M. The Israeli Constitutional Revolution/Evolution, Models Of Constitutions, and a Lesson from Mistakes And Achievements / Y. M. Edrey // The American Journal of Comparative Law. – Vol. 53. – No. 1 (Winter, 2005). – Pp. 77-124.

Ключові слова: джерело права, конституція, національність, секуляризація, правова система Ізраїлю.

Ключевые слова: источник права, конституция, национальность, секуляризация, правовая система Израиля.

Key words: source of law, constitution, nationality, secularization, legal system of Israel.